

één particuliere mijn, de Oranje-Nassau I, een hijsinstallatie onklaar gemaakt.

Voor de volgende werkdag, 12 april, werden de materiële beloningen uitgebreid; men kon nu ook een keus doen uit drie nieuwe geschenken: een kwart liter jenever, enkele blikjes vis, een zakje bonbons. De mijndirecties hadden zich, vergeefs, tegen de verstrekking van de jenever verzet; er bleek overigens dat de meesten der opgekomen mijnwerkers de bonbons kozen, daarbij vermoedelijk in de eerste plaats aan hun gezinnen denkend. Tegenover die beloningen stonden nu ook straffen: bij allen die wegbleven, zou één dag loon ingehouden worden. Ditmaal verschenen méér mijnwerkers – toch nog maar 49,7%. 'Bij tactvolle, consequente doorvoering van de pogingen', aldus Hirschfeld in het college van secretarissen-generaal, 'zal men er wel komen.'¹ Voor die 'tact' kon Seyss-Inquart het geduld niet meer opbrengen: het moest uit zijn met al die sabotage! Hij gaf instructie om vierhonderd mijnwerkers die noch op 22 maart, noch op 12 april opgekomen waren, naar de kolenmijnen van het Ruhrgebied te zenden. Dat nam enige tijd in beslag en het werden er ook minder (honderdnegen-en-vijftig in plaats van vierhonderd²) – wij moeten niettemin aannemen dat het, toen de derde werkdag, 17 mei, naderde, in de mijnstreek algemeen bekend was dat wie nu wegbleef, grote kans liep, van zijn gezin gescheiden te worden. Deze dreiging bleek effectief te zijn: de opkomst was 99% en de productie was normaal. Niet anders ging het op de werkdagen in juni, juli en augustus; nu kwam men soms zelfs boven de 100%, hetgeen betekende dat meer arbeiders opkwamen dan opgeroepen waren. Hoe die niet-opgeroepen arbeiders redeneerden, kan men zich indenken: 'Bij de zondagsarbeid, eens per maand, heeft men zich nu eenmaal neergelegd, laat ook ons dan trachten, de beloningen in de wacht te slepen.' In september '42 werden twee verplichte werkdagen per maand ingevoerd³ – voor het werk op die tweede zondag kreeg men, afgezien van de 'geschenken', krachtens beslissing van Seyss-Inquart (die in dit geval een instructie uit Berlijn naast zich neerlegde), een kilo brood, twee ons vlees en drie ons margarine; na enige tijd werd deze toeslag verminderd.

'De uitvoer van Limburgse kolen en cokes voor Duitse rekening bleef', aldus Mensink, 'tot en met april 1942 tot 90 000 ton per maand beperkt, bewoog zich vervolgens' (de vaste werkdag was ingevoerd en daar vloeide een extraproductie van ruim 30 000 ton uit voort) 'tussen 120 000

¹ Csg: Notulen, 16 april 1942. ² Van die honderdnegen-en-vijftig keerden binnen enkele weken twee-en-zestig eigener beweging naar Nederland terug. ³ Begin oktober werd bovendien de werkdag met drie kwartier verlengd, zulks vooral onder pressie van Fiebig.